

نگرش‌ها و جهت‌گیری‌های اجتماعی دانشجویان

براساس مقایسه داده‌های دو مقطع ۱۳۸۲ و ۱۳۹۴

جلد سوم

لیلا فلاحتی، ابراهیم حاجیانر، حمیدرضا محمدزاده، آمنه صدیقیان بیدگلی

ارمغان مهمدی، ایرج فیضی، غلامرضا غفاری

ویراستار علمی: فاطمه جواهری

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

۷	دباجه پژوهشکده
۱۱	مقدمه / فاطمه جواهری
۲۱	جنسیت و تفاوت‌های نگرشی - رفتاری دانشجویان / لیلا فلاحتی
۱۱۹	قومیت و تفاوت‌های نگرشی - رفتاری دانشجویان / ابراهیم حاجیان، حمیدرضا محمدزاده
۲۲۳	نگرش‌ها و رفتارهای کج‌روانه دانشجویان / آمنه صدیقیان بیدگلی، ارمغان مهدی
۳۰۷	احساس انومی در بین دانشجویان؛ عوامل و پیامدهای آن / ایرج فیضی
۳۷۹	نگرش دانشجویان به زندگی و رضایت از آن / غلامرضا غفاری

دیباچه پژوهشکده

اکنون و آینده ما، و به خصوص آموزش عالی، ریشه در تاریخ دارد و فهم این دو متکی به الزاماتی است که از جمله آن‌ها، اندیشه‌نگری و بررسی موضوعات در روند تاریخی‌شان است تا بتوان براساس درک تجارب و بدلت سسل‌های آموزش عالی در گروه‌های اجتماعی مختلف، نگاه دقیق‌تری به این موضوعات به دست آورد. کل هستی آموزش عالی زمان‌مند است و درهمین راستا، تاریخ‌نگری و ارزش‌ساری، مطالعات ابعاد فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی، در حقیقت نگارش اکنون و بازآفرینی روایات گذشته برای سیاست‌گذاری و تغییر اکنون (و آینده) است.

موضوع دیگر در پیوند بین تاریخ و آموزش عالی، رابطه بین تاریخ و سیاست‌گذاری آموزش عالی است. در بستر زمان و مکان است که شرایط، تدابیر و تفاوت‌هایی در دانشگاه ایرانی هستیم و به‌حتم نیاز به سیاست‌گذاری متناسب با این تاریخ و تداوم‌ها در بستر زمانی و مکانی در نهاد آموزش عالی ایرانی به‌منظور مدیریت بهتر اکبر و آینده احساس می‌شود. شناخت تاریخی از حیات آموزش عالی، به درک روند تغییرات و آ‌سی از جریان و عوامل زیربنایی آن کمک می‌کند. از این‌منظر آموزش عالی عمیقاً در تعاملی خلاقانه با جامعه و فرهنگ پیرامون خودش قرار دارد، تا از یک‌سو ابعاد اجتماعی و فرهنگی خودش را سامان بدهد و از سوی دیگر به‌عنوان بخشی پویا از جامعه و فرهنگ ایرانی، در فضای فرهنگی و اجتماعی پیرامونش مشارکت داشته باشد. آگاهی تاریخی به ابعاد اجتماعی و فرهنگی دانشگاه ایرانی به متولیان و سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا ضمن کسب علم از آن‌ها و ارزیابی تجارب سیاستی گذشته، و تغییر انتخاب‌های سیاستی، از سیاست‌های اشتباه در گذشته درس بگیرند و از تکرار

اجتناب ورزند. تاریخ آموزش عالی مشتمل بر دامنه وسیعی از مدارک اعم از آمار، مطالعات، مدل‌سازی و... در این حوزه، و در نتیجه مخزن و پتانسیل خوبی برای ارائه درک عمیق‌تر از چشم‌اندازها و افق‌های آینده، درک انگاره‌های گذشته و خرد لازم برای اجرای سیاست‌های مؤثر در زمانه حال و به‌ویژه آینده است که متأسفانه تاکنون این پتانسیل مغفول و ناشناخته مانده و یا وقع لازم به آن داده نشده است. بخشی از این مدارک و اطلاعات مربوط به آموزش عالی، پیمایش‌های فرهنگی و اجتماعی است که یا به‌طور خاص متمرکز بر دانشگاه هستند و یا به‌طور ضمنی بخشی از جامعه آماری آن‌ها را دانشگاهیان تشکیل داده‌اند. متأسفانه این داده‌ها و منابع راکتنا همچنان دور از دسترس عموم محققان و سیاست‌گذاران مانده‌اند.

بر همین اساس، یکی از روش‌های مهم برای جمع‌آوری مطالعات گذشته در زمینه آموزش عالی به‌ویژه از حیث اسناد فرهنگی و اجتماعی، روش آرشیوسازی است که طی آن مجموعه‌ای از اسناد تاریخی و دست‌نویس‌ها را در یک موضوع خاص به‌صورت انباشتی شکل می‌گیرد. در حوزه آموزش عالی، آرشیوسازی کارکردسای متعدد آموزشی، پژوهشی و سیاستی از جمله موارد زیر دارد:

- تبارشناسی تاریخی مطالعات صورت گرفته در زمینه آموزش عالی در ایران
- پی‌بردن به ماهیت و حوزه تمرکز مطالعات گذشته برحسب رشته‌های مختلف به‌ویژه جامعه‌شناسی، علوم تربیتی، روان‌شناسی، مدیریت و...
- فراهم کردن منابع مستند برای پاسخ به سؤالات در زمینه تاریخ، سیاست‌ها، رویه‌ها و فرایندهای تصمیم‌گیری در حوزه آموزش و احتمالاً پژوهش آموزش عالی
- گفتمان‌سازی حوزه مطالعات آموزش عالی در ایران
- هویت‌یابی مطالعات فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی از طریق آرشیوسازی
- فراهم کردن داده‌های طولی مستند، قابل اعتماد و بازنمایی‌کننده براساس تجارب نسل‌های مختلف مورد مطالعه در حوزه آموزش عالی و در نتیجه فراهم کردن زمینه انجام مطالعات طولی، تحلیل ثانویه، فراتحلیل، تحلیل متن و...
- کمک به درک و رصد وضعیت آموزش عالی در ایران با توجه به شرایط و تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی؛ به‌عبارتی، ردیابی اثر این تحولات در طول زمان بر وضعیت آموزش عالی

■ براساس درکی که از گذشته وضعیت اجتماعی و فرهنگی آموزش عالی حاصل می‌شود و تلفیق آن با وضع موجود، می‌توان زمینه تصویرسازی آینده و در نتیجه تدبیر اقدامات لازم در جهت سیاست‌گذاری آموزش عالی در آینده را فراهم کرد.

از همین رو، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در راستای مأموریت خود مبنی بر بررسی و پیگیری وضعیت اجتماعی و فرهنگی در حوزه آموزش عالی در دوره‌های مختلف تاریخی و گفتمان‌سازی حوزه آموزش و پژوهش آموزش عالی در ایران از یک سو و راه‌اندازی و تقویت مرکز رصد وضعیت اجتماعی و فرهنگی آموزش عالی از سوی دیگر، بر این اهتمام است که با علم به گذشته آموزش عالی، به درکی از وضعیت این حوزه در زمان‌های حال و آینده به‌منظور سیاست‌گذاری بهتر و مؤثرتر برسد. بر همین اساس، یکی از اقدامات مؤثر در این زمینه، نشر و یا بازنشر مطالعاتی است که در گذشته از سوی صاحب نظران و پژوهشگران مختلف در زمینه ابعاد گوناگون آموزش عالی صورت گرفته‌اند و هر یک بر توی بر بخشی از گذشته فرهنگی و اجتماعی این حوزه می‌افکنند.

مجموعه پیمایش‌های جامعه‌شناختی به‌عنوان یکی از این مطالعات آرشیوی سعی کرده بخشی از منابع و مستندات تاریخی و اجتماعی آموزش عالی در ایران را به تصویر و توصیف بکشد و در عین حال پرتوی بر افق‌های ارزشی و پژوهشی در زمینه مطالعات فرهنگی و اجتماعی آموزش عالی در ایران نهاده است که محتوای آثار این مجموعه مورد توجه و اهتمام صاحب‌نظران و متولیان امر در نهادهای سیاست‌آموزشی و پژوهشی مرتبط با آموزش عالی قرار گیرد.

با توجه به انتشار مجموعه پیمایش‌های دانشگاهی، در امتداد این مجموعه کتاب، تصمیم بر ارائه تحلیل ثانویه‌ای از داده‌های پیمایشی در خصوص جامعه دانشگاهی ایران گرفته شد. مجموعه‌ای از تحلیل ثانویه‌های با محوریت داده‌های دو موج پیمایش ارزش‌ها و نگرش دانشجویان (دو موج ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۴) که توسط دکتر سراج‌زاده و دکتر جواهری انجام شده‌اند، در دستور کار قرار گرفت. در این مجلدات چهارگانه تحلیل‌هایی در حوزه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی از وضعیت دانشجویان می‌خوانیم در نهایت این تحلیل‌های ثانویه در چهار مجلد در امتداد مجموعه پیمایش‌های جامعه دانشگاهی تدوین شده و منتشر شده است.

حسین میرزانی

دبیر مجموعه پیمایش‌های جامعه دانشگاهی